

POROČAMO – GLOSIRAMO

Borut
Trekman

Kaj vse sodi v »hram«

Že vnanji videz reklamnega prospekta za novo knjižno zbirko Mladinske knjige z domačnostno-obetavnim naslovom *Hram* veliko pove.

Ob treh njenih temeljnih, v treh različnih barvah natisnjenih konstituantah:

PETDESET IZBRANIH SLOVENSКИH ROMANOV

PETDESET POMEMBNIH SLOVENSКИH PISATELJEV

150 LET SLOVENSKEGA ROMANOPISJA

vidimo še eleganten, iz pobeljene opeke in temnega lesa zgrajen, domačnostno ozračje vzklicujoč kamin, kjer pisani zublji uporabljajo jedra bukova polena in ki napolnjuje tipično notranjščino današnjega nekolikanj premožnega srednjega slovenskega sloja s prijetno toploto. Ob kaminu, ki ga krasita še star likalnik in rdečkasta glinena steklenica preprostih, čistih linij (oba predmeta se sijajno ujemata z rdečimi knjižnimi hrbti, opremljenimi z zlatimi črkami in vinjetami, ki so razpostavljeni med njima), ob tem svetem domačem ognjišču slovenskega srednjega sloja sedi starejši, že narahlo osivel možki v karirasti srajci, udobnih rjavih hlačah in še udobnejšem (bržkone doma spletenem) umazano belem puloverju (copat ne vidimo). Sam je, nikakega kvartanja, nikake televizije, le najboljša prijateljica mu dela družbo. Zatopljen je vanjo, ki ji ne vidimo ne paslova ne opreme. A ker knjig ni poln samo kaminski napušč, temveč knjige zakrivajo (vsaj deloma) tudi pred kaminom sedečega zatopljenca, je pač moč sklepati, da je knjiga, ki jo bere, ena od njih. Ena od vseh teh elegantnih, za Mladinsko knjigo tako značilnih (na *Našo besedo* spominjajočih), v rdeče vezanih in z zlatimi črkami opremljenih knjig. Radovednost nas grabi čedalje bolj, pa kljub temu ni mogoče razvozlati, katero knjigo bere naš bravec-samotar na fotografiji (pa menda ne Kocbekovega *Strahu in poguma*, katerega maketa se je pozno spomladi nekaj časa košatila v izložbi osrednje knjižarne Mladinske knjige na Titovi 3 v Ljubljani, potem pa je karseda skrivnostno izginila, se razblinila v nič?). No, nekaj je gotovo: knjiga, ki jo bere, se uvršča v zbirko *Hram*. In tako smo tudi poučeni, da se je Mladinska knjiga odločila za nov založniški podvig: v prihodnjih petih letih (od letošnjega Orwellovega pa tja do konca leta 1988) bo, če ji bodo sijale mile zvezde, izdala »petdeset izbranih slovenskih romanov«, nastalih v razdobju »150 let slovenskega romanopisja« (mar gre za nekak pendant *stotim romanom* Cankarjeve založbe, in to po logiki: če premore svetovna literatura sto izdaje vrednih romaneskni besedil, jih naj pa slovenska pol manj, se pravi petdeset?). Pod fotografijo, popisano na začetku, so navedeni naslovi petdesetih izbranih besedil ter imena njihovih avtorjev, vse razdeljene že po letnikih.

Tako reklamni prospekt.

18. junija letos pa smo lahko prebrali v *Delu* na kulturni strani, ki dandanašnji sodi že kar med prave raritete muzejske vrednosti in pomenljivosti, sestavek J. H. z naslovom *Slovenska proza v Hramovi izbiri*, kjer smo se že iz podnaslova lahko poučili o nenavadni konceptualni spremembi zbirke: »petdeseth knjig bo izšlo v petih letih — v izboru najznačilnejše in najboljše pripovedi (podčrtal B. T.) do leta 1983«. Romani, ta dovolj precizni literarnoteoretični *terminus technicus* reklamnega prospekta, so izginili tako skrivnostno kot maketa Kocbekovega *Strahu in poguma* iz omenjene izložbe, namesto tega pa smo zvedeli, da bo v zbirki *Hram* izdajala Mladinska knjiga »pripovedi« (na plan, literarni teoretiki, in pojasnite nam, kakšna literarna zvrst naj bi vendar to bila!), v samem članku pa smo lahko brali naprej, da »bi se lahko glasil podnaslov nove književne zbirke Hram, ki jo pripravljajo pri Mladinski knjigi — panorama izbrane slovenske proze' (podčrtal B. T.)«, v kateri bo »skupno« izšlo »50 romanov oziroma pripovedi, slehernemu besedilu pa bo pridružena izčrpna razprava o njem in situaciji, v kateri je nastal. Prav tako bodo besedila opremljena s potrebnimi biblio- in biografskimi podatki o avtorju. Vendar Hram ne bo znanstvena (? — op. B. T.) zbirka, temveč kolekcija (! — op. B. T.) za široke sloje — bila naj bi zasnova za družinsko knjižnico. Občinstvu naj bi dajala razgled tako po proznem snovanju kot po razmerah, v katerih je le-to nastajalo. Seveda, kljub petdesetim knjigam bo Hram izbor slovenske proze — izbor pa je, kljub doslednemu (! — op. B. T.) upoštevanju objektivnih kriterijev (! — op. B. T.) vsakokrat vsaj do neke mere subjektiven (! — op. B. T.). Tako je tudi tokrat: k pričujoči antologiji bo marsikdo utegnil izraziti svojo pripombo (jih več ne bo smel? — op. B. T.), toda sleherna želja tudi po kar se da objektivnem (o)vrednotenju in uvrščanju v antologijo (! — op. B. T.) je najbrž — povezana s subjektivnimi pogledi — tako uredniškega odbora kot drugih poznavalcev slovenske proze. Literarni izbori so zato navadno vedno bili določeno 'tveganje'«.

Le kaj naj človek poreče k temu svojevrstnemu, nenavadnemu, glede na logiko precéj šepavemu, kazuistično in propagandistično nespretnemu, predvsem pa po moči argumentov karseda neprepričljivemu zagovoru početja, za katero že sam avtor tega zagovora in hkrati početja (iz članka se da namreč sklepati, da ta avtor ni člankar J. H., marveč Janez Mušič, »eden izmed urednikov Hrama /in tudi Mladinske knjige/«) povsem nedvoumno ugotavlja, kako ni ravno najbolj neoporečno, kako je, upošteva je objektivne kriterije, zasnovano subjektivno, kako se sicer naslanja na določene znanstveno-metodološke postopke, pa noče biti znanstveno, kako naj bi to početje, ki je *expressis verbis* označeno kot tveganje, tej oznaki nakljub konstituiralo družinsko knjižnico širokih slojev (ali z drugimi besedami: kako naj bi pri širokih slojih postalo konstituanta družinske knjižnice tveganje) itn. itn.? Kaj naj poreče k vsemu temu?

Očitno veliko, ne ene same pripombe, kot je to sugeriral avtor v *Delu* objavljenega zagovora tega založniškega podviga. Veliko pripomb. In sicer pripomb, ki jih je mogoče formulirati samo v obliki vprašanj. Naslednjih vprašanj:

Kaj je pravzaprav namen te zbirke? Gre za resno domišljen načrt, za strokovno nespodbitno (objektivno ali subjektivno) predstavitev dosežkov stopetdeset let obstajajočega slovenskega pripovedništva, ki temelji pred-

vsem na sodobnih spoznanjih literarne znanosti, ali pa gre za iskanje novih kupcev starih, že znanih besedil, kupcev, ki jih mika reprezentativnost, kupcev, ki so jim knjige všeč predvsem v rdeči vezavi z zlatimi črkami, kupcev, ki so prepričani, da so z nakupom petdesetih knjig izpolnili svoj širokoslojski obolos do izvirnega slovenskega leposlovja? (Naj samo mimogrede omenim, da zelo rad prebiram oglase in da je med knjigami, ki so prek oglasov naprodaj, na daleč prvem mestu kompletna zbirka *Naša beseda*, ponajvečkrat nova in neprebrana, kot oglaševalci še posebej poudarjajo).

Zakaj je zbirka v prvotni formulaciji sestavljena iz petdesetih izbranih slovenskih romanov, potem pa na lepem zvemo, da gre v nji za najznačilnejše in najboljše pripovedi do leta 1983? Se skriva razlog za to preimenovanje v dejstvu, da je med naštetimi deli najmanj sedem takih, ki jih nikakor ne moremo označiti za romane, ampak so povečini povesti ali pa kaj drugega (Cigler: *Sreča v nesreči*, Kersnik: *Ciklamen* in *Agitator*, Kosmač: *Pomladni dan*, Jalen: *Ovčar Marko*, Sket: *Miklova Zala*, Javoršek: *Vodnik po Ljubljani*)? Ali to ne kaže, da je že začetna konceptualna odločitev precéj problematična, premalo izrazita in domišljena? In ali tega (resda subjektivnega, zgolj na osnovi objavljenega izbora porojenega) vtisa poleg vsega ne potrjuje še dejstvo, da se celoten izbor začenja s Ciglerjevo *Srečo v nesreči* (to delo, ki velja že od nekdanj za prvo slovensko *povest*, bo izšlo kot prva knjiga prvega letnika), namesto da bi ga uvedel Jurčičev *Deseti brat*, ki zanj sleherni Slovenec izstreli kot iz topa, da je prvi slovenski *roman* (*Deseti brat* je uvrščen šele v tretji letnik)?

Kaj naj pomeni skrivnostno izginotje makete Kocbekovega *Strahu in poguma*? Najbrž vsaj to, da je bilo spočetka to besedilo prav tako na seznamu in naj bi izšlo že v sklopu prvega letnika, če je bila že izdelana maketa, ki je, kot smo že omenili, stala v izložbi hkrati z maketami drugih knjig tega letnika (tedaj izbor še ni bil objavljen). Kaj se je torej pripetilo? Ker je bila ta *novelistična zbirka* uvrščena med (po prvotni formulaciji) petdeset izbranih slovenskih *romanov* (za katere pa smo lahko ugotovili, da jih skoroda petina med njimi ne sodi med romane), bi bil nemara upravičen občutek, češ kaj imajo med romani iskati novele. Toda uredniki se ob tem formalizmu očitno niso ustavljali in so se odločili po drugih, nadvse utemeljenih kriterijih. Pred očmi jim je bržkone bil velik kulturno-političen pomen Kocbekove knjige, prostor, ki ga ima le-ta v povojni slovenski prozi, premiki, ki jih je s svojo nezavezanostjo tedaj občeveljavnim socrealističnim maksimam sprožila v vsem našem umetnostnem snovanju. No, zdaj, ko *Hram* ni več predstavitev izbranih slovenskih romanov, marveč izbranih slovenskih *pripovedi*, je odpadel tudi spočetka omenjeni formalni zadržek, toda knjige, uvrščene v prvi letnik zbirke in reklamirane s povsem nedvoumno maketo, ni več v izložbi in v izboru. Zakaj?

In ne nazadnje:

Kako je prišlo do ravno takega izbora, kateri objektivni kriteriji so konstituirali tako njegovo subjektivno podobo, če naj povzamemo eksplikacijo, ki smo jo lahko prebrali v *Delu*? O vodilih, po katerih je sam izbor nastajal, ne vemo nič določnejšega, na voljo so nam samo sklepanja. Temeljno vodilo je vsekakor reprezentativnost izbora, ki naj bi, kot smo omenili že spočetka, predstavil »značilnejše in najboljše pripovedi do leta 1983«. Temu končnemu smotru je očitno podrejeno tudi vse drugo: kvaliteta posamičnih besedil, njihov pomen v slovenski prozni stvaritvenosti

in v opusu njihovih avtorjev. Drugo vodilo je, »da bo Hram prinašal v glavnem le po eno delo vsakega avtorja (v članku je očitno prišlo do tiskovne pomote, zato navajam smiselno pravilen tekst — op. B. T.), po možnosti najznačilnejše, posebno še tisto, ki morda ni doživelo ponatisa«. Čemu vsi ti »v glavnem«, »po možnosti«, »morda« in podobni kondicionalni izrazi, ki kažejo predvsem neobveznost omenjenih vodil, saj omogočajo, da se jih uredniki lahko držijo, lahko pa tudi ne? Ali naj to pomeni, da se struktura zbirke lahko še spremeni? In če se že lahko, kako se bo? S tem da bodo avtorji v nji predstavljeni s po več teksti, ne le z enim samim? S tem da bodo v nji doživeli ponatis knjige, ki so prejšnjega doživele komaj leto dni poprej?

Nekaj pa je jasno:

Izbor skuša po eni strani kvalitativno vrednotiti, določati, kaj sodi v vrh slovenske proze in kaj ne, po drugi strani pa skuša vzpostaviti tudi nekakšna kvalitativno-kvantitativna razmerja med dosežki preteklosti in dosežki našega časa. Tako kaže že preprost numeričen razbor, da sta dve petini tekstov nastali do l. 1950, ostale tri petine pa po tem času, kar se nekako ujema s spoznanji literarne vede o pomenu, ki ga je imela proza v naši literarni preteklosti, pa o tem, kaj pomeni za sodobno slovensko beletrijo. Vendar pa je predvsem izbor sodobnih del, kjer so imeli uredniki več maneverskega prostora, dovolj problematičen, saj so izpadla nekatera imena, ki se vsekakor uvrščajo med pomembne današnje prozne ustvarjavnice, hkrati pa je v njem najti še več takih imen, ki zanje tega skoroda ne bi mogli trditi. Pri tem mislim predvsem na Danila Lokarja, Vladimira Kralja, Sašo Vugo ali pa Dimitrija Rupla, ki jih v izboru ni, njihova mesta pa so zasedli npr. Janez Jalen, Ignac Koprivec, Ivo Zorman, Mimi Malenškova, Karel Grabeljšek, Jakob Sket, Anton Slodnjak (Edvarda Kocbeka v tej zvezi niti ne kaže omenjati, saj je očitno doživel posebno usodo). In včasih je problematičen tudi izbor del posamičnih uvrščenih avtorjev, najbolj gotovo pri Lojzetu Kovačiču, gotovo enim najbolj profiliranih slovenskih prozaištov, ki je predstavljen s polovico ene svoje knjige (*Resničnost*), namesto da bi bila v izbor uvrščena *Preseljevanja*, ki so prav gotovo *succus njegovega* dosedanjega pisateljskega izkustva in ustvarjanja. In takih primerov bi lahko našli še več.

Kaj torej storiti?

Sodeč po tem, da so iz prvotno zasnovanega izbora nekatera dela že izpadla (poleg *Strahu in poguma* še Jurčič-Kersnikovi *Rokovnjači*, ki sem jih prav tako videl v eni od reklam), bi se dali nekateri spodrseljaji nemara še popraviti, kar bi bilo zbirki vsekakor v prid, saj bi bilo to »tveganje« objektivnejša in celovitejša predstavitev resničnih vrednosti slovenske proze, zbirka pa bi tako zadobila tudi svoj vrednotenjski pomen in ne bi bila samo eden od bolj ali manj spretnih in donosnih založniških podvigo. Korist od tega bi imela tako založnica kot naročniki.